

РОЛЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У ЗДІЙСНЕННІ МИТНОЇ СПРАВИ

МОСКОВЕЦЬ Валерій Іванович - кандидат соціологічних наук, доцент,
директор навчально-наукового інституту права та масових комунікацій ХНУВС
УДК 342.951:351.82

*На основі аналізу наукової літератури
і нормативно-правових актів уточнено по-
няття «таможенне дело». Определены значе-
ния и особенности участия общественности в
осуществлении таможенного дела в Украине.*

Ключові слова: митна справа, громадськість,
громадські формування з охорони державного кор-
дону.

Із проголошенням України як неза-
лежної держави, підвищенням економічної
активності, а також міграційної політики
особливого значення набуває економічна
самостійність держави, одним і не мало-
значущим елементом якої є митна система.
Відповідно до розділу VI Декларації про
державний суверенітет Україна самостійно
створює банківську (включаючи зовнішньо-
економічний банк), цінову, фінансову, мит-
ну, податкову системи, формує державний
бюджет. Отже, самостійний розвиток Украї-
ни визначально пов'язувався з її сувереніте-
том у зовнішньоекономічній діяльності, де
особливого значення набуває митна справа,
основу якої складає митне законодавство [1,
с. 5].

Питання участі громадськості в здійс-
ненні державної політики країни були пред-
метом вивчення таких вчених-юристів, як В.
П. Акіменко, О. М. Бандурка, І. Д. Главуш,
В. С. Єременко, С. В. Конаненко, О. Д. По-
ліщук, В. П. Симоненко, А. Н. Яворенков
та ін. Однак питання участі громадськості
в здійсненні митної справи не були предме-
том окремого дослідження науковців, тому

ми вважаємо за доцільне приділити більшу
увагу цьому питанню. Таким чином, метою
написання цієї статті послугувало вирішен-
ня питання доцільності участі громадськості
в здійсненні митної справи держави.

Приступивши до визначення понят-
тя «митна справа», ми звернулися до елек-
тронного словника Вікіпедія, у ньому під
митною справою зазначається, що це «ді-
яльність, котра спрямована на реалізацію
митної політики країни: порядок пере-
міщення через митний кордон товарів і
транспортних засобів, митне регулювання,
пов'язане із встановленням та справлянням
податків і зборів, процедури митного конт-
ролю та оформлення, боротьба з контрабан-
дою та порушеннями митних правил» [2].

Якщо звернутися до Митного кодексу
України [3], то у ст. 7 цього Закону даєть-
ся визначення поняттю «Державна митна
служба», під якою розуміється: встановлені
порядок і умови переміщення товарів через
митний кордон України, їх митний конт-
роль та митне оформлення, застосування
механізмів тарифного і нетарифного регу-
лювання зовнішньоекономічної діяльності,
справляння митних платежів, ведення мит-
ної статистики, обмін митною інформацією,
ведення Української класифікації товарів
зовнішньоекономічної діяльності, здійснен-
ня відповідно до закону державного конт-
ролю нехарчової продукції при її ввезенні
на митну територію України, запобігання та
протидія контрабанді, боротьба з порушен-
нями митних правил, організація і забез-

печення діяльності митних органів та інші заходи, спрямовані на реалізацію державної політики у сфері державної митної справи, становлять державну митну справу.

У навчальному посібнику для студентів «Митне регулювання» автори дають наступне визначення поняттю митна справа: це порядок переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів, митне регулювання, пов'язане з установленням мит та митних зборів, процедури митного контролю та інші засоби проведення в життя митної політики [4, с. 7]. Таке ж визначення поняття дають нам автори навчального посібника «Основи митної справи» [5, с. 17].

Так – от, враховуючи думки вчених, під митною справою ми пропонуємо розуміти: по-перше, діяльність; по-друге, діяльність, спрямовану на вирішення митної політики країни; по-третє, діяльність, яка здійснюється уповноваженими державними органами (посадовими та службовими особами), громадськими формуваннями у межах наданих їм повноважень.

Спробуємо більш детально розібрати це поняття задля вирішення питання нашої статті щодо участі громадськості у здійсненні митної справи. Першим пунктом ми зазначили, що це діяльність. Як зазначає А.І. Педешко, Митний кодекс України визначає принципи організації митної справи в Україні з метою створення умов для формування ринкової економіки і росту активності зовнішньоекономічної діяльності на підставі єдності митної території, митних зборів і мита. Митна справа, яка є різновидом державної діяльності, повинна здійснюватися виключно та у зв'язку з новими реаліями економічного і соціально-політичного життя нашої держави, її зовнішньополітичних зв'язків, інтеграцією України у світове політичне та економічне співтовариство. Звісно, що цей вид діяльності повинен базуватися на принципах законності, поєднання інтересів держави і громадян, установ, організацій, які беруть участь у виконанні митної справи, створенні умов для ефективної діяльності митних органів, які необхідно закріпити в митному законодавстві [6].

Другим пунктом ми зазначили, що ця діяльність спрямована на вирішення митної політики. Митну політику Україна визначає самостійно і здійснює митне регулювання на своїй території. Під митною політикою розуміється система заходів, спрямованих на забезпечення економічної охорони державних кордонів і виконання зовнішньоекономічної програми відповідної держави в міжнародному співвідношенні за допомогою засобів митного регулювання, тобто державного впливу на сферу митних відносин. Отже, митна політика є більш ширшим поняттям, ніж митна справа.

Крім того, митна справа не є незмінною й знаходиться у постійному розвитку. Тому з ускладненням завдання митної політики змінюються її пріоритети, засоби здійснення. У той же час митна справа завжди спрямована на досягнення економічних, фіскальних, правоохоронних і регулятивних завдань держави. При цьому економічна мета митної діяльності полягає в захисті економічних інтересів та національного ринку, стягненні митних платежів при переміщенні товарів та предметів через кордон. Відповідно до номенклатури митних товарів також стягується мито, податок на додану вартість, акцизні та інші збори, у тому числі й за митне оформлення, зберігання товарів, їх митне супроводження. Тим самим митна справа є вагомим джерелом формування державного бюджету. Мета митної справи та митного регулювання досягається шляхом встановлення ставок і мита, які застосовуються до товарів при їх переміщенні через кордон, встановлення заборон та обмежень на ввезення та вивіз товарів, ліцензування та квотування експорту та імпорту, видачі дозволів на ввезення та вивіз окремих товарів.

Здійснення митної справи вимагає багато зусиль як з боку державних органів, так і з боку громадськості. Для осмислення митно-правового статусу громадськості у здійсненні митної справи доцільно приділити увагу системі митного законодавства, яке умовно можна поділити на три групи.

Першу групу складають Декларація про державний суверенітет України, яка започаткувала правові норми про само-

стійне створення Україною власної митної системи, та Конституція України, яка має найвищу юридичну силу в системі нормативно-правових актів у сфері дії митного права, адже вони повинні прийматися на основі Конституції та мають відповідати її положенням. Більш того, закони та інші нормативно-правові акти, які були прийняті до набрання Конституцією чинності, є чинними лише у частині, що не суперечить її положенням. Конституційні права і свободи громадянина є фундаментальною, статусною категорією. Вони лежать в основі конкретних і різноманітних суб'єктивних прав громадянина. Не менш важливими є конституційні положення, які закріплюють обов'язки державних органів стосовно громадян. Деякі норми Конституції мають безпосереднє відношення до діяльності митної служби. Так, на підставі статті 67 кожен громадянин зобов'язаний сплачувати податки і збори у порядку і розмірах, установлених законом [68].

До другої групи відносять акти, які визначають основні принципи організації і засади здійснення митної справи. Основне навантаження щодо регулювання митних відносин за участю громадян припадає на Митний кодекс як кодифіковане зібрання найбільш важливих норм митного права; саме кодекс надає останнім необхідної стійкості і стабільності. Він у цілому відповідає європейським і міжнародним стандартам, однак здебільшого у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Митний кодекс містить, зокрема, норми, які детально визначають основні засади здійснення митного контролю, митне оформлення та інші митні процедури при переміщенні товарів різними видами транспорту; митний режим щодо товарів та транспортних засобів, поняття та методи визначення митної вартості, інформування та консультування з питань митної справи, порушення митних правил та відповідальність за них та інші норми, що безпосередньо стосуються громадян, які переміщують товари та транспортні засоби через митний кордон.

Третя група включає нормативно-правові акти, які безпосередньо регулюють порядок здійснення митних процедур. Ця гру-

па найбільш чисельна за кількістю і включає підзаконні нормативні акти, які дістали назву актів адміністративної правотворчості. За їх допомогою наповнюються реальним змістом відсилочні норми нормативно-правових законів, які, маючи значно довший час дії порівняно з підзаконними актами, виконують переважно загальну роль, тоді як процедури нерідко вимагають конкретної регламентації та оперативного втручання, а отже, їх значення важко переоцінити. Відповідно до Митного кодексу, Державній митній службі України делеговано право регулювання питань, пов'язаних з безпосередньою організацією і здійсненням митного контролю, боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, застосування митних процедур, справляння митних зборів – тобто з питань, які мають безпосереднє відношення до забезпечення прав громадян у митній сфері.

Наразі наступним кроком щодо розгляду питання про участь громадськості в митній справі є законодавче закріплення участі громадськості в митній справі нашої держави. Натомість, навряд чи можливо навести повний перелік таких актів, виданих усіма суб'єктами, що займаються митною справою в Україні, в яких можуть приймати участь громадяни нашої держави, але можемо визначити загальний характер їх змісту, тож зазначимо основні з них. Зокрема, згідно зі ст. 1 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону можуть бути створені на засадах громадської самодіяльності як зведені загони громадських формувань, спеціалізовані загони (групи) сприяння міліції та Державній прикордонній службі України, асоціації громадських формувань тощо [7].

Відповідно до пункту 4 Положення про Державну митну службу України, затвердженого Указом Президента України від 12.05.2011 № 582/2011 Держмитслужба України відповідно до покладених на неї завдань: організовує та забезпечує здійснення регіональними митницями, митницями контролю за дотриманням суб'єктами зо-

внiшньоекономiчної дiяльностi та громадянами установленого законом порядку перемiщення товарiв, транспортних засобiв через митний кордон України, застосування вiдповiдно до закону заходiв тарифного та нетарифного регулювання при перемiщеннi товарiв через митний кордон України, у тому числi й пiсля завершення операцiй митного контролю та митного оформлення [8].

Вiдповiдно до «Положення про участь суб'єктiв громадського обговорення у пiдготовчiй роботi щодо прийняття нормативно-правових актiв з питань митної справи» громадськiсть залучається до участi у справляннi митної справи шляхом обговорення вагомих питань дiяльностi митних органiв. Наприклад у пунктi 1.2 цього Положення вказано, що «Громадське обговорення (громадське слухання або вiдкрите обговорення та iншi форми, передбаченi законодавством) – це процедура виявлення громадської думки з метою її урахування при прийняттi Державною митною службою України регуляторних актiв з питань митної справи» [9].

Також ще суб'єкти громадського обговорення залучаються до пiдготовчоi роботи щодо розроблення проектiв регуляторних актiв з питань митної справи, а саме: подають до Держмитслужби України пропозицiї про необхіднiсть пiдготовки проектiв регуляторних актiв, а також про необхіднiсть їх перегляду; у випадках, передбачених законодавством, беруть участь у розробцi проектiв регуляторних актiв; подають зауваження та пропозицiї щодо оприлюднених проектiв регуляторних актiв, беруть участь у вiдкритих обговореннях питань, пов'язаних з регуляторною дiяльнiстю; залучаються Держмитслужбою України до пiдготовки аналiзiв регуляторного впливу, експертних висновкiв щодо регуляторного впливу та виконання заходiв з вiдстеження результативностi регуляторних актiв; самостiйно готують аналiз регуляторного впливу проектiв регуляторних актiв, розроблених регуляторними органами, вiдстежують результативнiсть регуляторних актiв, подають за наслiдками цiєї дiяльностi зауваження та пропозицiї Держмитслужбi України, приймають рiшення про необхіднiсть їх пе-

регляду; одержують вiд Держмитслужби України у вiдповiдь на звернення, поданi у встановленому законодавством порядку, iнформацiю щодо її регуляторної дiяльностi [9].

При прийняттi питань, якi стосуються митної справи, органи виконавчої влади у сферi митної справи разом iз громадськiстю повиннi дотримуватися основних принципiв участi суб'єктiв громадського обговорення в пiдготовчiй роботi щодо прийняття нормативно-правових актiв з питань митної справи, серед яких: 1) прозорiсть та демократичнiсть; 2) доступ суб'єктiв громадського обговорення до iнформацiї для прийняття вiдповiдних нормативно-правових актiв; 3) урахування громадської думки при прийняттi остаточного рiшення; 4) сприяння участi суб'єктiв громадського обговорення у прийняттi рiшень.

Ще одним рiзновидом участi громадськостi у здійсненнi митної справи можна вiднести особистий прийом громадян керiвниками митних органiв, процедура якого врегульована наказом Державної митної служби України «Про затвердження графiкiв особистого прийому громадян» № 183 вiд 17.03.2005 р. [10].

Пiдсумовуючи вище сказане, зазначимо таке: по-перше, участь громадськостi у забезпеченнi митної справи виражена у формi активного втручання громадськостi у ведення митної справи (тобто є активною дiяльнiстю); по-друге, така дiяльнiсть громадськостi здiйснюється опосередковано, а саме через спецiально уповноваженi органи на здiйснення митної справи; по-третє, участь громадськостi у забезпеченнi митної справи реалiзується у рiзних формах: участь в обговореннi та розробцi нормативно-правових актiв з питань митної справи; звернення iз заявами, пропозицiями та скаргами; надання допомоги пiдроздiлам Державної прикордонної служби України у виявленнi та затриманнi осiб, якi порушили або намагаються порушити державний кордон чи провадять iншу протиправну дiяльнiсть на кордонi тощо. Слiд вiдзначити, що ми не ставили завданням визначити у цiй статтi вичерпний перелiк форм участi громадськостi у забезпеченнi митної спра-

АНОТАЦІЯ

На основі аналізу наукової літератури та нормативно-правових актів уточнено поняття «митна справа». Визначено значення та особливості участі громадськості у здійсненні митної справи в Україні.

SUMMARY

Based on the analysis of scientific literature and regulations of the concepts of "customs". Determined values and characteristics of public participation in the implementation of customs in Ukraine.

ви, натомість принциповим є те, що кожна із них повинна отримати належне правове регулювання.

Література:

1. Митне право України. Посібник / За загальною ред. доцента, к.ю.н. Р.Б. Шишки. – Харків : Національний ун-т внутр. справ, 2001. – 180 с.
2. <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
3. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – 4495-VI. Стаття 7.
4. Митне регулювання: Навч. посібник / В.М. Голомовзий, Л.А. Панкова, О.Ю. Григор'єв, А.О. Босак, Н.Л. Калиновська, В.Г. Саяпіна. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2004. – 240 с.
5. Основи митної справи: Навч. посіб. / За ред. П.В. Пашка. – 2-ге вид., перероб. і

доп. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2002. – 318 с. : іл. – (Митна справа в Україні).

6. Педешко, А. І. Адміністративна відповідальність за порушення митних прав : Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2000. – 176 с.

7. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України 22.06.2000 № 1835-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 40. – С. 338.

8. Про Державну митну службу України : Указ Президента України : від 29.11.1996 р., № 1145/96.

9. Положення про участь суб'єктів громадського обговорення у підготовчій роботі щодо прийняття нормативно-правових актів з питань митної справи

10. Про затвердження графіків особистого прийому громадян : Наказ Державної Митної служби України : від 17.03.2005 р., № 183.